

MOLNÁR MIKLÓS

Egy ködlovag színvallása

KRUMPLIT EVÉM - E, VAGY BABOT?

Pete György emlékének

Mindjárt az elején bocsánatot kérek az olvasótól, ha vakondtúrásokat tupírozok hegyvonulatá. Életem művének nem az írásaimat vallom, hanem a két lányomat, a teljes életemet, meg azt, hogy nem vagyok se megfogyva, se megtörve. Bolsevizmus-túlélő magyar író, költő, műfordító, publicista és szerkesztő, mindenek előtt és fölött pedig: gyermekeim nemzőapja, meg persze sok minden más is vagyok vagy voltam: miniszter, Tóth Tihamér elsőáldozói ajándékba kapott *Tiszta férfiúságától* megihletődött *petit prince masturbateur*, hősszerelmes, trubadúr, sakkjátékos, kóbor lovag, labdaszedő, szőlőmunkás, favágó, culáger, férj, közvélemény-kutató, börtöntöltelék, szesztestvér, a besúgói hálózat gondos figyelmére méltatott célszemély, rendőri felügyelet alatt álló muszáj-Herkules, könyvmoly, naplopó, puncibubus, strici, anyagmozgató, földmérő, *writer-in-residence*, alkotóház-vezető, angoltanár, tipográfus, könyvkiadó, biciklista, metafizikai pojáca, természetjáró, madárfürkész, remete, jogi, főszerkesztő, borkufár, ontológiai hajléktalan, anarchista zarándok, polgári engedetlenséget szító nonkonformista – egyszerűen hivatásos széltozó, pályát tévesztett fegyvercsempész és terrorista.

Kecskeméten születtem, eszelős szittyák, martalóc várurak, húgyagyú labancok, kőfejű kurucok, mihaszna dzsentrik, rosszéletű szegénylegények, csalafinta pápisták és ökölrázó kálvinisták ivadékaként. Ha latra vetem a gyerekkoromat, megbocsátón hagyva, hogy jóváíródjék a múlt, mérhetetlenül gazdag és szinte mennyeien boldog volt, bár időnként cefetül mozgalmas. Jó nevelésemről leginkább háziállatok gondoskodtak: csirkék, kacsák, pulykák, bivalyok, lovak, tehenek, juhok, kecskék, kutyák, macskák. Virágok és fák, a kert és az erdő lényei avattak be az élet mélyebb értelmébe; szitakötők, cserebogarak, csigák, hangyák, gyíkok, siklók, viperák, borzok, nyulak, sünök, rókák, szarvasok, meg százféle madár. Minden élőlény a testvérem volt, tollas állatok, kétlábúak, négy lábúak, nagyok és parányiak, nyolclábúak, tizenkét lábúak, százlábúak, minden, ami földön kúszik, levegőben repül, vagy víz alatt él. Kertünk egyik-másik fája többre tanított meg, mint amire bármilyen guru, nevelő vagy tankönyv valaha is megtaníthat. Soha nem fogom elfelejteni a gyerekkorom felett őrt álló nemes fenyőfákat, meg azokat a nagylelkű diófákat, amelyekről barátságot, búvóhelyet és táplálékot kaptam. Megszámlálhatatlanul sok tanítómeseterem közül Éva lányom volt a legigazibb, az ő kimeríthetetlen életkedve. Ő adta értésemre, mindenki másnál jobban, a lényem mélyéig hatolóan, hogy valaha csodálatosan lakható hely volt a világ, és azzá válhatna újra, hogy otthont találjunk benne valamennyien, ha úgy élhetnénk, mint a hajdani indiánok. Erőm és tudásom soha ki

nem apadó forrása: az a kimondhatatlan megértés, gyöngédség és szeretet, ami újszülött lányom tekintetéből áradt, amikor először rám pillantott.

Az alsó és középfokú lélekidomítás mángorlóján kiskunsgai tanintézetekben paszírozódtam át. Éppen elég munkát adott, hogy amennyire bírom, mentesítsem magam az úgynevezett közoktatás velejéig hamis, tévutakra terelő, lelket-szellemet megbénító összhatásától. A bolsevik rezsim felsőoktatása szerencsére nem bocsátott be sáncai mögé, mivelhogy a Kádár-érában két ízben is börtönbüntetésre ítélték: először népköztársaság államrendje elleni izgatás, másodszer pedig tiltott határátlépési kísérlet vádjával. Az ekként kiérdemelt priusz sorsfordító ajándéknak bizonyult. Gyári melósként, építőipari segédmunkásként, figuránsként, csavargóként az ország majd minden részében megfordultam. Megúsztam a honi felsőoktatásban való részvételt: bölcsészdiplomámmal kitörölhetném a seggem, de mivel törölném ki a fejemből a diploma megszerzése közben beléplántálódott rengeteg hülyeséget?

Létezni plágium, mondotta volt E. M. Cioran. Hát még csavargónak lenni mekkora plágium: befófatlankodni a nagy vándorok, peregrinusok, bujdosók, zarándokok menetébe, Homérosz, Szokratész, Diogenész, Buddha, Lao-ce, Jézus, Mohamed, Naszrudin, Odüsszeusz, Dante, Don Quijote, Robinson, Gulliver, Till Eulenspiegel, Münchhausen báró, Huckleberry Finn, Zacharias Lichter, Lúdas Matyi, Hány János, Kukorica Jancsi, Szindbád, Kakuk Marci, Villon, Casanova, Cagliostro, Kempelen Farkas, Nietzsche, Hamsun, Gorkij, B. Traven, Rimbaud, Gauguin, Céline, Panait Istrati, Cioran, Joyce, Becket, Isabelle Eberhardt, Thoreau, Whitman, Jack London, Alexandra David-Neel, Kerouac, Henry Miller, Mikes Kelemen, Csokonai, Kőrösi Csoma, Vámbéry, Petőfi, Liszt, Csontváry, Mednyánszky, Gulácsy, Kassák, Bartók, Kodály, Sinka, Berda, Baktay Ervin, Germanus Gyula, Hamvas Béla, Lénárd Sándor, Erdős Pál, Kallós Zoltán, Bartos Tibor, Végh Alpár Sándor mögé! Persze nem ez az egyetlen plágium, amit elkövettem életem során.

A pártállam nem nézte jó szemmel, ha valaki élni próbált a szabad kóborlás ősi jogával. Muszáj volt kihátrálnom nagy csavargóelődeim és -társaim mögül. Húszegynéhány esztendő koromban a tollkoptatói pályán kötöttem ki, azt forgatva a fejemben, hogy szabadúszóként próbálom megkeresni a kenyerem, noha tudtam jól, hogy olyan korban és olyan országban élek, ahol a piszkos kis és mocskos nagy hőkölések és megalkuvások kényszerétől csak emigránsok menekülhetnek meg (mint például Bartók Béla, Márai Sándor, Határ Győző, Faludy György, Wass Albert vagy Hanák Tibor). Pályaválasztásom előzménye félmázsányi szerelmes vers volt, áthozat kamaszkoromból, egy sorozatlövésre állított versköpő stukker termékei: „ifjú voltam, s nem tehettem, hogy a leányt ne szeressem”. Ma is eleven bennem a lám, kiderült: csakugyan életre szóló szerelem a kamaszkori múzsa iránt, csakúgy, mint minden nő iránt, akivel valaha dolgom volt, vagy szerettem volna, hogy dolgom legyen.

Mikor kitudódott a priuszom, és kipenderítettek az Eötvös Loránd Tudományegyetemről – magyar–angol szakos hallgatónak voltam fölvéve –, az Európa Könyvkiadó angol szekciójának két szerkesztője, Géher István és Osztoivits Levente pártfogásba vett, és megbízásokkal látott el. Tanultam tőlük egyet s mást, nemkülönben a már majdnem

teljesen vak Benedek Marcelltól, aki Vércse utcai otthonában tartott műfordítói szemináriumot, s a magamfajta kicsapott bölcsészt is szívesen látta a tanítványai között.

Akkoriban kezdtem el lektorálni, fordítani és ellenőrző szerkesztői munkát végezni az Európa, a Magvető, majd a Szépirodalmi Kiadó számára, elsősorban a kortárs angolszász irodalomból. Jó néhány megélhetési fordításon kívül olyan szerzők műveit ültettem anyanyelvemre, mint Joseph Addison, Elizabeth Gaskell, Oscar Wilde, Bertrand Russell, Stephen Crane, Ambrose Bierce, Mark Twain, Raymond Chandler, Henri Troyat, Jacques Derrida. A Magyar Rádió Irodalmi Osztályának is dolgoztam, a műfordítóként is kiváló szerkesztőnek, Papp Zoltánnak: novellákat meg verseket fordítottam, egy angol író vérszegény sci-fi novelláját még vérszegényebb hangjátékká dramatizáltam (ha jól emlékszem, *Beépített részvét* volt a címe, Domján Edit és Básti Lajos próbált életet lehelni az írott szövegbe); anyagaimat rendszeresen műsorára tűzte a Kossuth Rádió.

Passzióból is (a szó latin eredetijének jelentése nem 'kedvtelés', 'kedvelt időtöltés', hanem 'szenvedés', 'tűrés', 'szenvedély', 'szenvedelem') sok mindent fordítottam, részleteket Nietzsche *Zarathusztrájából*, rövidprózát Turgyevvtől, Szolzsenyicintől, Heinrich Bölltől és Peter Bichseltől, verset és esszét Pierre Reverdytől, verseket Jorge Luis Borgestől, értekező prózát Curzio Malapartétól, Aldous Huxley *Az érzékelés kapui* című esszéjét, verseket egy horvát költőnőtől, Diana Rosandíctól, Diana di Prima *Egy beatnik visszaemlékezései* című regényét, valamint A. A. Milne *Winnie-the-Pooh*-ját, földühödve a „Micimackó” címen forgalmazott és évtizedeken át Karinthy Frigyesnek tulajdonított, de mint utóbb kiderült, a nővére, Karinthy Emília által nem annyira lefordított, inkább átdolgozott szövegalakulat temérdek pontatlanságán, kihagyásán és torzításán, főként pedig azon, hogy a „fordító” erőszakosan meghamisította a szereplők személyiségét. Szélmalmok és légvárak elleni rohamokban megtestesülő közírói pályám megkoronázásaként sikerült kivívnom – nem éltem hiába! –, hogy a „Micimackó” legújabb kiadásaiban már ez olvasható: „Fordította és átdolgozta Karinthy Emília”. (Albert Pál, esszéek remekírója, egy ízben azzal adta okát emigrálásának, hogy nem óhajtott olyan országban élni, ahol ekkora a „kulturális státusa” egy Micimackó-féle szellemi környezetszennyezésnek. Nem szerette volna elszenvedni a pusztító lelki és társadalmi következményeket, melyekkel egy ilyen szemenszedett baromság szépirodalmi remeklésként való ajnározása járhat.)

Hazulról hoztam a nyelvek iránti passziót, meg talán némi érzéket is. Apám jól beszélt angolul és németül, oroszul csak olvasott; anyám édes anyanyelvünkön kívül csak németül értett. Németül diskuráltak, valahányszor „Nicht vor den Kindern!” címkéjű téma került terítékre. Erősen birizgálta a csórömet: ugyan mit titkolnak előlünk? (Három fiúgyerek közül én voltam a legidősebb.) Egy gót betűs német–magyar szótárból igyekeztem kibogarászni a fülemben megragadt szavak jelentését; ekként kaptam indíttatást a műfordításhoz.

A 70-es évektől kezdve publikáltam rakoncátlan, mindenféle tekintélyre és kánonra fittyet hányó szövegeket bel- és külhoni folyóiratokban. Ami a szépírói pályára való tréneri fölkészítésemet illeti, nem keveset köszönhetek – mint sokan

mások is – az *Életünk* immár legendává átlényegült főszerkesztőjének, Pete Györgynek, Ilia Mihály, Hatvani Dániel, Tüskés Tibor, Borbándi Gyula méltó társának, az egyetemes magyar irodalom szívós robotosának.

Valaha a Magyar Műhely csordakútjára jártam inni: a Nagy Triász neoavangarde istállójában nyeretlen kétévesként voltam számon tartva. 1984-ben a Magyar Műhely Munkaközössége Kassák-díjat aggatott rám, mivelhogy a munkaközösség megítélése szerint „írásaimban sikeresen ellenálltam a konzervatív irodalom lassú elmocsarasodásának”. Díjnyertes minőségemben lettem a Magyar Műhely 1986-ban megalakult Baráti Körének egyik alapítója, majd 1991-ig rendes tagja.

A csordakúton megittasodott biedermeier avantgárdisták, akik közé mókásan jóhiszemű félreértésből sodródtam, annak az ontológiai imperatívusznak engedelmeskedtek, hogy a puskaport és a melegvizet újra meg újra föl kell találni. Tüsténkedő mozgalmárok, jámbor, *együgyű* és ártalmatlan körnégyyszögösítők voltunk: miénk volt a mennyek országa. Az irodalom nem-hieratikus rendszerében egy papi elithierarchia sekrestyéseinek és ministránsainak szerepét játszottuk: harangoztunk és térítgettünk. Orrunkat fennen hordtuk, mint afféle mini-Loyolák, akkora kiválasztottság-tudattal, mint a törzskönyvezett, gondosan megtrimmelt, beillatosított székesfővárosi luxuseb, ha bolhás vidéki tahókutyák közé keveredik. Ráütődött seggünkre a jóváhagyó nagypecsét, annak igazolásául, hogy lyukainkból, ahogy már Rimbaud is megkövetelte, modern szél fúj mindenestül. Irgalmatlanul föltaláltuk a spanyolviaszt: mármint hogy az irodalom *kísérlet*. Mintha ezzel valami forradalmian újat ötöltünk volna ki; minden irodalom mindig is kísérlet volt – ilyen albréleti dumával előhozakodni legföljebb kocsmaasztalnál ildomos.

Csekély ingerenciát érezve, hogy egyenruhaként viseljem az ideológiai tételekkel aládúcolt, programszerűen kísérleti irodalom kényszerzubbonyát, mindazonáltal nem szűnő hódolattal hajtom meg fejem a Magyar Műhely áldozatos életű szerkesztőinek pályakezdő és pályára állított avanszár alkotók bátorítása, szervezése, kivált pedig patronálása terén szerzett tetemes érdemei előtt. A Nagy Triász: Bujdosó Alpár, Nagy Pál és Papp Tibor, e szent emigránsok nevének, akik összes megkeresett *gro-schenjükből* és *centime-ükből* az „ügyet” támogatták, arany betűkkel kellene megjelenie minden magyar literátor képernyőjén.

1984-ben jelent meg a Magvető JAK-füzeteinek sorozatában (ahogy a kiadó egyik munkatársa négy szemközt megjegyezte: „ebben az alvilági sorozatban”) a Szépirodalminál hosszú évekig elfekvő, végül is visszautasított prózakötetem (*Processzusok*). 1988-ban, ugyancsak a Magvetőnél, ugyancsak az „alvilági sorozatban”, egy meglehetősen lunatikus verseskötetem (*Nincs/van tovább*) látott napvilágot, vagy inkább holdvilágot, borzasztó fölöslegesen, a kelleténél 3999-cel több példányban: pár évvel később egy angyalföldi könyvdiszkontban darabonként 1 forintért kótyavetyélték a rengeteg elad(hat)atlan példányt. A *Processzusok* 1991-ben második, immár cenzúrázatlan kiadásban is megjelent Sík Csaba Holnap Kiadójánál. Az ő kiadója adta közre *Körutazás Batáviában* című anarchista antiregényemet 1990-ben (melynek egyik feje-

zetét Göteborgban írtam angolul, és a szerzőtársammá szegődő Göncz Árpád fordította magyarra); abban az évben hagytam, hogy József Attila-díjjal inzultáljanak.

Akkortájt, amikor áttöltötték a kelet-európai országokat az államszocializmus csöbréből a globalokapitalizmus vödrébe, gyakran jelentek meg újnak hitt idők újnak hitt dalait zengető, kaput, falat döngetni akaró publicisztikáim. 1989-90-ben, hetente három-négy alkalommal is, a *Vás Népe* című napilapban, az *Élet és Irodalom*-ban és az akkor még újságformátumú *Magyar Napló*-ban.

A kilencvenes évek elején tudományos konzultánsként az Autizmus Kutatócsoport megbízásából kidolgoztam az autizmusra vonatkozó magyar szókészletet, és szakfordításokat készítettem. Holtomiglan hálával gondolok arra a tündéri fehérnépre, aki mindezt kimesterkedte. 1991-ben a Francia Kulturális Minisztérium ösztöndíjával, amit Derrida-transzformációm (*Grammatológia*) elismeréséül kaptam, fél évig Párizsban lébecoltam. 1996-97-ben – enyhén egzotikus *Native Hungarian* gyanánt, „őshonos magyarként”, rezidens írói státuszban – Iowa Citybe csöppentem. (A hangzatos cím afféle egyetemen lézengő firkaszt jelent: önmagára valamit is adó amerikai egyetem mind tart ilyen díszpintyet.) Nagyjából egy évet töltöttem az Iowai Egyetemen, és *Iowai levelek* címmel tudósítottam az *Új Magyarország* olvasóit amerikai tapasztalataimról. A kilencvenes évek második felében – 1999 végéig – a sikondai alkotóház vezetésével és menedzselésével, magyar kutató- és fordítóházzá való szervezésével próbálkoztam. A meghíusult vállalkozás rezüméje: adtam néhány csattanós pofont a szarnak; remeteként bujdosva, a Mecsek mélyén vészeltem át az éppen soron levő politikai kurzust.

A iszlám misztikája, a szufizmus iránt támadt érdeklődésem késztetésére kapcsolatot kerestem és találtam az Ahmadijja Muszlim Közösséggel. Mirza Tahir Ahmadnak, a közösség Londonban székelő kalifájának megbízásából egy ideig én láttam el a magyarországi kirendeltség titkári teendőit. A szufi misztika iránti érdeklődésem motivált Mirza Gulam Ahmad *Az iszlám tanításainak filozófiája* (2002) című művének, valamint Steff Steffân *Szufi gyakorlatok* című kézikönyvének magyarra fordítására, továbbá *A szufi út* (1998), *Bolond Istók bölcsessége* (2005; a kiadványnak alighanem az a legfőbb értéke, hogy Somogyi Győző ráfestette a címlapjára a világ állapotán búslakodó szamarát) és *Ha velem jössz, veled megyek – Ráhangolás a szufizmusra* (2009) című könyveim megírására.

2001-ben mintegy fél éven át főszerkesztője voltam a *Savaria Fórum* nevű városi hetilapnak, míg lapátra nem tettek: bögyében voltam a városvezetésnek; ugyanabban az időben *Beszédhelyzet* címmel tévéműsort vezettem a szombathelyi városi televízióban.

Publicistaként 2007 és 2009 között voltam legtermékenyebb: külső munkatársaként rendszeresen közöltem tárcákat és hosszabb írásokat a *Magyar Nemzet Hétvégi Magazin*-jában. 2011-ben – a Magyar Újságírók Közössége (MÚK) fölterjesztése nyomán – a Nemzeti Erőforrás Minisztériuma Tánics Mihály-díjra ítélte, azt a látzatot keltve, mintha rendpárti tollnok volnék. „Szépprózai” szövegeim, a közírás műfajába sorolható, rendpártinak nemigen mondható dolgozataim a *Hitel*, a *Holmi*, a *Somogy*, az *Életünk*, a *Kortárs*, a *Forrás*, a (hipp-hopp megszűnt) *Nagyítás*, az *Iro-*

dalmi Páholy, az Irodalmi Jelen, az Irodalmi Szemle, a Kapu, a Műhely, a Napkút, a Vár és más lapok hasábjain, valamint *Telivérek legelője* című – mára már megszűnt – honlapomon voltak olvashatók.

A főművemnek szánt, 448 lapra rúgó nonkonformista kóperegényt, amelynek *Bolond Istók csínytevései* címet adtam, és amelyen több mint húsz évig piszmogtam, 2015-ben jelentette meg a Napkút Kiadó. Legutóbb, 2020 végén verseskötettel rukoltam ki a Cédrus Művészeti Alapítványnál (*Egy öreg csavargó klapanciái*).

Erősen egy húron pendülök Nagy Pállal: „Az általam művelt széppróza gyakran értekező prózába megy át; ideje, hogy a »széppróza« (végleges kimúlása pillanatában) visszaadja lelkét teremtőjének.” Értekező szépprózáimmal manapság elég szórványosan vagyok jelen a magyar irodalmi sajtóban. A publikáláson kívül semmit sem teszek észrevétegetésem érdekében. Nem vagyok tagja semmilyen írószervezetnek. („Szervezeti” írónak lenni: brrrr!)

Hogy istenigazából miféle alak volnék – legalábbis szeretnék lenni, miközben én sem vagyok különb a Deákné vásznánál – az urai által infantilissá, sértődékennyé, gyűlölködővé, árulkodóvá, bizalmatlanná, bizalmaskodóvá, duzzogóvá, hözöngővé, kivagyiskodóvá, stréberré, gátlásossá, helyezkedővé, törleszkedővé, túligazodóvá, hazudozóvá, lopakodóvá, lökdösődővé, nagypofájúvá, fölfuvalkodottá, sunyivá, gyávává, alattomosná, lekenyerezhetővé, pimasszá, gorombává, faragatlanná, csámcsogóvá, köpködővé, provinciálissá mángorolt honfitársak között? Fölserdült, ezt-azt tudogató, embergőgjét levetközgető, érzékeny, szívós, megbízható, óvatosan serény, ironikus, úgyszólván demokrata, kis híján autonóm, önkritikus, vitára kész, körültekintően előzékeny, koedukált, alig lekenyerezhető, nehezen bepalizható, meglehetősen kulturált, mérsékelten feminin, középfinom, ideológiafóbiás, módjával pro-mundiális, erősen pro-patriális.

Elismerem, hogy sokoldalú műveletlenségem ellenére némely tekintetben túlságosan is, világcsavargóhoz nem illő módon művelt vagyok, „csöpög belőlem a könyvkultúra”. Ha túltáplálom az agysejtjeimet, nem attól való féltében teszem, hogy netán ostobának látszom. Az alkalom megkívánta mértékben szívesebben mutatokozom Bivalybasznádról szalajtott bunkónak vagy félcédulás pojácának, mint mindent jobban tudó, mindenre intellektuálisan reflektáló okostojásnak. Nem szeretnék megátalkodott *Bildungsphilister*, a levegőben gyökerező *Luftmensch* lenni. Inkább legyek ösztönös és ostoba, sőt radikálisan ostoba, mint a szentek, mint Assisi Szent Ferenc vagy Pádúai Szent Anitra.

Minduntalan azon kapom magam, hogy tomista vagyok. *Másként* tomista, hiszen nem a teológia aquinói summásának farvizében evickélek. De hagyján: nemcsak tomista, hanem ráadásul – tomistaságomat is lepipáló módon – huckista is vagyok. Elkötelezett tomistaságom és huckistaságom onnét eredezik, hogy Tom Sawyer és Huck Finn életre szólóan társul szegődött mellém, mióta a betűvetéshez éppen hogy csak konyító hátulgombolós kissrácként első ízben olvastam egy Würtz Ádám sugallatos rajzaival illusztrált – vagy úgy is mondhatnám: illuminált – könyvben a Mark

Twain megalkotta zseniális sүvölvényekrőł. Azóta jó néhányszor újraolvastam, magyarul is, angolul is.

Mikor Éva lányom tizenhatodik születésnapját ünnepeelve lecsorogtunk Iowából Floridába – igaz, nem a Mississippin, hanem autópályán –, visszaúton azért írtunk le vargabetűt Tom és Huck szűlővárosa, a Missouri állambeli Hannibal, Mark Twain gyerekkorának álmos közép-nyugati kisvárosa felé, és szálltunk meg az ottani Econo Lodge motelban, hogy beleszagoľhassunk Tom és Huck szívűnkhöz nőtt históriájának levegőjébe, fölkeressük a Mark Twain Múzeumot meg Becky Thatcher házát, s benne a könyvesboltot, ahol a *Tom Sawyer kalandjai* magyarul is megvolt, bejárjuk a Kísértetek Házát (Éva: „tők jókat ijedezttem: voltak hullaszerű bábuk, egy klotyóból kéz nyűlt ki, rezgett a padló”), megszemléljük Tom és Huck szobrát, majd pedig a világhírű kerítést (jobban mondvá a kerítés utánaatát), amit Tom nagy fifikásan a cimboráival meszeltetett ki, mégpedig kellő javadalmazás – egy alma, egy jó karban levő sárkány, egy ostorvégre kötött döglött patkány, tizenkét golyó, egy doromb jobbik fele, egy látcsőként használható kék üveg, egy cernaorsó, egy semmilyen zárba nem illő kulcs, egy krétadarab, egy csiszolt üveg dugó, egy ólomkatona, egy pár ebihal, hat petárda, egy fél szemű macskakölyök, egy rézkilincs, egy kutya nélküli poráz, egy bicskanyél, négy narancs héja, meg egy ablakra való rozzant árnyékvető – bezsebelése fejében ruházva rájuk a meszelés jogát (most is ott a vödör meg a meszelő a kerítés tövében, hogy csettegő fotómasinák lencséje előtt meszelést imitálhasson, akinek éppen ahhoz szottyán kedve: hol jut az embernek meszelni való kerítés naponta?; Éváról is elcsettintődött néhány kép, amint végighűzza a meszelőt a kerítésen, és ezzel belép a világirodalomba), ellátogassunk Tom Sawyer barlangjába, és lemenjünk a Mississippi partjára. Egyáltalán nem éreztük rosszul magunkat Hannibal városában, ebben a Mark Twain emléken élőködő, giccsparádés turistacsapdában, még ha meglehetősen hamisnak, sivárnak és sekélyesen művinek találtunk is szinte mindent, ahogy Amerikában már megszokhatuk („elég undorító dolog egy író életéből vidámparkot csinálni, ráadásul ilyen hullákkal”), miként azt is, hogy az amerikai sekélyességben van azért tágasság és távlat is – a sivatag tágassága és távlatai. Ha máshonnét nem, legalább a „Vén Víz” partján fűjő jeges szűlből („azt hittem, szétfagyok”) meg-megérintett bennűnket néhány pillanatra minden idők két legszeretnivalóbb csirkefogójának halhatatlan szelleme, és ettől miénk lett a folyó teljes hossza, partok, szigetek, csónakok, hajók, tutajok, minden.

A beavatásnak is köszönhetem, amit ettől a két isteni csibésztől kaptam, hogy senki írot nem tisztelek mesteremnek, semmilyen tekintély előtt sem vágódom hasra (akad azért egy-két kivétel: Idries Shah, Ni Hua-Ching, George Carlin, Kassai Lajos, Kovács Gyula), és soha nem voltam hajlandó leadni az intellektusomat semmiféle eszmerendszer ruhatárában, hogy aztán kutyulmányos képzelgések jármát hurcoljam, és habókos hittételeket szajkózzak eszem nélkül. Akárcsak Hucknak, nekem sem való a gazdagság, nem nekem valók a fényes paloták. Én is csak az erdőt, a folyókat meg Diogenész hordóját szeretem, és ettől nem tágítok. A magamfajta huckista, szenvedelmes tekergője és pojacája ennek a zűrzavarosan csodálatos sártekének, miközben mindenben kételkedik, nem gyöz ámuldozni: kivált azon, hogy mennyi mindenben kételkedhet.

Harminc évvel ezelőtt így szólt az *Arsch poeticám*: „Játszani a kihült kódokkal. Az elevenítő játék, a kétségbevonás, a jelek átcsoportosítása, szétszórása: a nyelv metafizikájának ez lehet a fölfedése, és részleges meghaladása.” Mára letört az élgárdista szarvaim hegye, nem izgat már annyira a nyelv metafizikájának meghaladása. Legalábbis nemcsak az izgat. És nincs már se *Arsch poeticám*, se *ars poeticám*. Az emberi faj jövője iránti visszafogott bizakodással próbálok ellenállni a posztmodern irodalom rohamos elmocsarasodásának.

Hogy miért tartó(tta)m fontosnak a nyelv metafizikájának szálakra elemzését és meghaladását? Szakadatlanul észlel(t)em, példának okáért a politikai (tév)eszmece-rekben, hogy a diskurzus nincs tisztában saját föltételeivel, föltevésével, föltételezettségével, s éppen mert önfeledten, sőt önelégülten látatlanban hagyja metafizikai beágyazottságát, tulajdon kereteit nemhogy nem sérti meg vagy hágja át, hanem tovább erősíti és újatermeli. Az *igazság* szüntelen harsogása: az *írástudatlanság* harsogása, a betű, a szó, az „Ige” parancsuralmi rendszere. („Az igazság nem kurva, hogy mindenkinek a nyakába ugorjon, aki megkívánja.”) Ez más-más szinteken, más-más rétegzettséggel, érvényes az irodalmi, a filozófiai, a néprajzi, a lélektani, a művészeti, a közgazdasági, vagy például a sporttal kapcsolatos közbeszédre is; mindazokra a berkekre, ahol ülepítvényként tenyésznek a legódonabb evidenciák. A nemzettel-nemzetiséggel kapcsolatos hagyományokban, történetiségünk rituális szövegeiben elengedhetetlen a nyelvkritika fáradságos, lankadatlan munkája, mégpedig azonnali esedékességgel. Nélkülözhetetlen a saját közösségünkön túltekintő gondolkodás és írás képessége, mindeközben gondosan megőrizve érzékenységünket a költészet, a zene, a (képző)művészet parancsuralmi rendszerek által fölfoghatatlan és kisajátíthatatlan igazságai iránt.

Majomkézben majomfegyver: a majmoké a világ. Ugyan ki és mi ingathatná meg a kontárság rémuralmát? Falhatjuk okádásig és fulladásig, amit a kontárokraták förtelmes receptjei szerint kotyvasztanak nekünk a politikai boszorkánykonyhákon. Minden meg van mérgezve. Földjeink, levegőnk, tájaink, állataink, növényeink, kapcsolataink, vágyaink, álmaink, ételünk, italunk, fogyasztásunk, termelésünk, kormányaink és mi magunk is: mind-mind csupa mérge.

Ha írok: mintha bukfencet vetnék. Ahogy esek, úgy puffanok. Fölgöngyölítem magam, elherdálom a szókincsemet. Mondatokat fogalmazok, holott nem hiszek a mondatokban. A mondat csapda, látszat, a világ bekeríthetésének hamis ígérete. A világ minden mondaton kívül van – ez azonban nem definíció, ámbar annak látszik: mondathulla ez is, akárcsak a többi. A mondat leszögez, definiál: kiszakít, levág, berekeszt, kiátkoz; csapda és agresszió. A történelem: a mondat bosszúja. Fölszabadítani a mondatokba szorítottat, utalni a mondatok közötti csöndre és tátongásra – program lehetne, csak hogy programot nem adok és nem veszek. *Magára vessen, aki ezt komolyan veszi. Öt perc múlva már mást mondanék, hát még holnap, vagy két hét múlva!*

Ha megvonom úgynevezett irodalmi életművem mérlegét, egyáltalán nem vagyok elragadtatva. Se okom, se érvem, hogy cáfoljam a nietzschei szentenciát: „Az

írókat fölmentést vagy kegyelmet csak a legritkább esetben érdemlő gonosztevőknek kellene tekinteni.” Írónak lenni, a kéz mozgatása által szóhalmazokat („irodalomot”) termelni persze nem kötelező. A firkászságot többé-kevésbé önként, sőt önkényesen választja az ember. Vagy inkább az írás választja ki az embert, és kötelezi rá, hogy hű maradjon ehhez a választáshoz, és vállalja mindazt, ami velejár?

Idültté fajult firkászságomnak alig van több mentsége és haszna, mint hogy az öregapám, Molnár Gergely kálvinista lelkész *Orgoványi naplóját* előkotortam a családi levéltár fenekéről, és megjelenéshez segitettem. Se ég, se föld alól nem sikerült viszont előkerítenem egy apám írta regény kéziratát, merthogy az írás bacilusa őt is megfertőzte. A kálvinista Rómában elkezdett és be is fejezett teológiai tanulmányainak egy részét Philadelphiában folytatta, s *Amerikai magyar rapszódia* címmel regényt írt tengerentúli élményeiből, ámde hirtelen fölindulásában, miután 1936-ban nem ő futott be nyertesként a londoni Pinker irodalmi ügynökség nemzetközi regénypályázatán, eltűzelte a kéziratot. (De mert „kézirat soha nem ég el”, *A Mester és Margarita* Wolandja – Behemót kandúr segítségével – éppenséggel elő tudná varázsolni, ha akarná.)

Egyre erősödik bennem a meggyőződés, hogy életidőmet haszontalanul vesztettem az irodalomra, kivált pedig valóságnak hátat fordító irodalmárok, *írásbeli emberek* steril és hazug világára. Könyveim által nem ment a világ elébb. Fikarcnyit se bánám, ha egyik percről a másikra nyomtalanul eltűnnének. Kár, hogy nem vagyok analfabéta. Rühellek írásbeli ember lenni. Nem győzöm idézni Niffarit: a *betű a sátán útja*. „Nem írónak lenni csöppet sem nehéz. Az emberek többsége nem író, és ennek elenyészően csekély kárát látja”, írta egy Julian Barnes nevű angol író. Remélem, a következő életemben írástudatlan havasi kecskepásztorként öltök testet – de csak ha nem lehetek királyság, vagy legalább a Tiszán úszkáló vadkacsa. Nem tőkés, hanem proletár réce, a világ egyesülni kész proletárjai közül egy. Tőkések, reszkesetek!

Nem lehetetlen azonban, hogy éppen így volt jó, ahogy volt; hogy éppen így teljesült az ígélet, ami újszülött Éva lányom tekintetéből áradt, amikor először rám pillantott. Ennélfogva végtelen hálára vagyok kötelezve az engem életre hívó hatalmaknak mindazért, ami történt és történni fog velem és általam, s naponta megismételt köszönetre, amiért vendég lehettem a Föld nevű bolygón, ahol egyszerre van jelen viszály és áhítat, szeretet és terror, kizsákmányolás és jóindulat, oltár és mohóság, hazudozás és kímélet, gondoskodás és életundor, becstelenség és együttérzés, prófétálás és elzűllés, cinizmus és arányérzék, emberiesség és népirtás, jogfosztás és hűség, tisztesség és harácsolás, szőnyegbombázás és lantzene, irgalmasság és gyávaság, haszonlesés és megbízhatóság, népnevelés és közöny, tömeggyilkosság és józan ész, nagylelkűség és apátia, uszítás és együttműködés, oltalmazás és téboly, népámítás és szerénység, igazlátás és elfogultság, mérgezés és lelkesedés, jószívűség és tüdőrák, moslék és orchidea, fosztogatás és gyengédség, mértékletesség és szószegés, árulás és lovagiasság, becsület és gyarmatosítás, gyűlölködés és igazságosság, köteleességtudat és elhülyülés, nagyképűség és gyógyítás, közszolgálat és romlottság, pimaszság és engesztelés, vágóhíd és apácázárda, szelídség és útonállás, fenyegetőzés és őszinteség, életöröm és him-

pellérség, megfélemlítés és bizalom, hit és turha, kínvallatás és lelkiismeret, bátorság és rágalom, rabszolgakereskedés és kedvesség, önzetlenség és erőszak, vérontás és megvilágosodás, kanasztánc és önimádat, uzsora és alázat, filantrópia és hullagyalázás, dögvész és pártatlanság, szerelem és kancsuka, golyószóró és rózsakert.

Bár létezni plágium, szerencsés esetben azért nem rossz móka, hogyha megvan hozzá a kellő humorérzékünk, még ha időnként minden porcikánk tiltakozik is az ellen, ami körülöttünk történik: szurreális kaland, barokk szappanopera, ámokfutás pocskul kivilágított alagutakban, folytonos föltápáskodás lánctalpak alól, trágás gumicsizmában táncolt menüett, fekvőrendőrökkel megrakott tanpálya, luciferi bohóctréfa, fehér hollónál is ritkább pillanatokban létezés, tudás és extázis szintézise – *signifying nothing*, isteneknek teljék benne kedve.

Poggyász nélkül szeretnék megérkezni a másvilágra. Mielőbbi világvégére spekulálnék, ha azt szeretném, hogy irodalmi bűnjeleim – kritikák, tanulmányok, versek, „szépprózai” fogalmazványok – mind egy szálíg megsemmisüljenek, s ha pusztulna minden, pusztuljon, amit az említetteknel egy paraszthajszállal kevésbé haszontalannak vélek: egyik-másik esszém és közírói dolgozatom is.

Végezetül újfent bocsánatot kérek az olvasótól mértéktelen fontoskodásomért: hogy – persze gyanúperrel lehetett élni mindjárt az elejétől – vakondtúrásokat tupíroztam hegyvonulattá, „szépen és brutálisan, emlékezve és álmodozva, vallva és tagadva, műfaji kötelmekre, gonosz, akarnok és hamis kánonokra fittyet hányva”. Hiányosságaim váljanak jósággá benned, olvasó!

Nem voltam – vagyok – nem leszek – nem bánom. Köd előttem, köd utánam. Bőröm a tímáré, csontom a kutyáké. A romolhatatlan szellemre, ami átlelkesíti halandó porhüvelyem, új létformák, új megtestesülések várnak.

Szalai Istvánnéval, Edítkevel Garas Kálmán felvételén (2010)

Kolozsváron az Utunk szerkesztőségében. Mások mellett Szilágyi István, Láng Gusztáv, Sigmond István és Lászlóffy Csaba társaságában. (1992. február)

A Gesta Hungarorum bemutatóján Bokányi Péterrel és Alexa Károllyal, 2016. szeptember 29-én (BDMK fotó)